

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ
ТА РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ**

Матеріали науково-практичної конференції

22–23 червня 2018 року

Харків
«Друкарня Мадрид»
2018

УДК 008(062.552)

T65

Редакційна колегія:

Л. Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України

О. Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва

Н. М. Роман – кандидат педагогічних наук, доцент

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;

Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.

Тел.+380 (57) 725-12-36

Т65 Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій. Матеріали науково-практичної конференції (22–23 червня 2018 року). – Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. – 466 с.
ISBN 978-617-7683-27-7

У збірці розміщено тези та доповіді, в яких дискутуються питання збереження автентичності та розвитку креативних індустрій в Україні, вивчається й порівнюється досвід інших країн. Матеріали провідних учених, представлені в ході роботи науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій», яка відбулася 22–23 червня 2018 року в м. Харкові, висвітлюють особливості національних та регіональних культурних політик щодо встановлення балансу між активним розвитком креативних індустрій та збереженням ідентичності в усіх сферах культурного життя.

У конференції взяли участь науковці з різних місцевостей України, а також із Білорусі, Італії, Китаю, Молдови, Польщі. Дослідниками проаналізовано й узагальнено можливості креативних індустрій з точки зору культурної децентралізації в умовах необхідності збереження традиційної культури та роль культурних ресурсів і творчості в економічному та соціальному розвитку громад.

Для широкого кола науковців, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями збереження автентичності, дослідження традиційної культури, виникнення та розвитку креативних індустрій у світовій та українській культурі в умовах глобалізації.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008(062.552)

ISBN 978-617-7683-27-7

© Обласний організаційно-методичний
центр культури і мистецтва, 2018
© «Друкарня Мадрид», 2018

Н.М. Роман,
кандидат педагогічних наук, доцент
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
член Національної спілки музикантів України

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗРАЗКОВОЇ КАПЕЛИ БАНДУРИСТІВ У 20–30 РР. ХХ СТ.

На початку ХХ ст. освічена українська молодь та прогресивні діячі науки і мистецтва захопилися національною музичною культурою та історією. Народна пісенна спадщина і творчість кобзарів вийшли за межі селянського середовища і стали надбанням широкого кола інтелігенції та мешканців міст. З'явилося багато охочих навчитися грати на бандурі. Талановиті народні бандуристи із задоволенням передавали свої вміння та навички зацікавленим аматорам. 1923 р. у м. Полтаві виникла студія гри на бандурі, в якій кращі співаки Полтавського українського національного хору та Українського автокефального кафедрального собору розпочали освоювати кобзарську науку під керівництвом відомого сліпого кобзаря І. Кучугури-Кучеренка. Гурт із тринадцяти виконавців очолив В. Кабачок, диригент хору кафедрального собору та вчитель музики.

У пошуках музичних інструментів студійці поїхали по селах. У багатьох хатах поруч із образами висіла бандура, але продавати її хазяї не погоджувалися ні за які гроші, бо то «прапрадідівське». В окремих випадках домовлялися «позичити» на деякий час [1]. 10 березня 1924 р. Полтавська кобзарська студія зі своїми «архаїчними» бандурами вперше виступила в міському театрі ім. М. Гоголя на концерті, присвяченому ювілею Т. Шевченка [5]. На урочистих заходах були присутніми видатні діячі зі всієї України, в рамках святкування в Полтаві було відкрито пам'ятник Г. Шевченку роботи І. Кавалерідзе [1, с. 48]. Дебют відомих співаків у новому амплу вразив усіх присутніх, успіх був неймовірним. Бандуристи стали одержувати ще відчутнішу підтримку знаних представників громадськості. В свою чергу, вони намагалися принести користь суспільству проводили чимало концертів, в тому числі в сільській місцевості, яка помітно розквітала за умов НЕПу. Зароблені кошти складали до загальної каси та спрямовували на придбання бандур, концертних костюмів і нотної бібліотеки.

У 1927 р. Наркомос України підняв питання про організацію державної капели бандуристів. До м. Харкова, який на той час був

столицею, скликали бандуристів із різних місцевостей [1, с. 31]. Варто зазначити, що грати на бандурі в 20–30 рр. XX ст. було дуже модно. Ансамблі бандуристів існували в м. Дніпропетровську, м. Запоріжжі, м. Києві, м. Кривому Розі, м. Миргороді, м. Полтаві, м. Умані, м. Харкові й багатьох інших [1, с. 35]. За офіційними даними, в період 1927–1940 рр. в Україні діяло близько 300 самодіяльних ансамблів бандуристів, у яких брали участь до п'яти тисяч учасників [1, с. 35]. Тому створення Зразкової столичної капели було цілком природним і, навіть, необхідним. Окрім того виникла потреба відкриття класу бандури при Харківському музично-драматичному інституті для підготовки кваліфікованих керівників таких творчих колективів. Подолати недостатній, а інколи й низький рівень виконавства запросили Г. Хоткевича, знаного фахівця, талановитого, ерудованого, енергійного виконавця-віртуоза, педагога-методиста і новатора [1, с. 54]. До складу майбутньої зразкової капели обрали полтавських бандуристів на чолі з В. Кабачком.

Під час підготовчого періоду, перше півріччя присвятили вдосконаленню техніки гри на бандурі, а друге – вивченню нового репертуару. Набуття навичок віртуозного виконання та використання «харківського» способу гри на бандурі (ліва рука виконувала більш розвинену партію за допомогою методу «перекидки») дозволили звернутися до складних інструментальних творів: «Серенада», «Більше надії, брати» В. Верховинця; музична поема «Байда» Г. Хоткевича; «Марш» Ф. Шуберта [1, с. 54]. Г. Хоткевич їздив до м. Полтави щомісяця, а В. Кабачок – кожного тижня навідувався до м. Харкова, щоб отримати поточні консультації. Учасники капели були професійними співаками, мали рідкісні вокальні дані й досконало володіли прийомами співу, тому українські народні пісні «Ой, зацвіла папороть», «Про попа й попаддю» [1, с. 55], з розвинутою інструментальною партією звучали неперевершено. В 1928 р. у концертній залі при «Харківській громадській книгозбірні ім. В. Короленка», в присутності М. Скрипника, П. Козицького, авторитетних діячів культури та численних слухачів, успішно відбувся звітний концерт. Із того часу капела стала працювати при Харківській філармонії [5].

Г. Хоткевич сподівався на широку національно-просвітницьку діяльність Зразкової капели в Україні й поза її межами. Для виступів на Першій сільськогосподарській виставці в м. Москві, він підготував партитуру «Дума на Чорному морі», до якої додав мелодію російської пісні «Вниз по матушке по Волге» [1]. Але московські виступи було скасовано, а капела виїхала на чотири місяці з гастрольями на Донбас

із виснажливою нормою концертів. Окрім того, бандуристи змушені були змінити перелік концертних творів, а «халтурний репертуар, затверджений реперткомом був для них отрутою» [5, с. 100]. Із програм зникли твори О. Кошиця, М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, більшість українських народних пісень [1, с. 58]. Тим не менш, учасники капели розвивали свою майстерність, удосконалювали конструкцію бандури, займалися педагогічною діяльністю в гуртках гри на бандурі. В 1930 р. імпресаріо з Америки прослухав капелу й запросив у турне, навіть виділив авансом гроші для філармонії, але поїздка не відбулася [5, с. 101]. У роки голодомору артистів Зразкової капели бандуристів не звільнили від гастролей, намагаючись показати, що нічого не відбувається – всі грають і співають [5].

У 1934 р., після того як м. Харків перестав бути столицею України, капелу бандуристів перевели до м. Києва. Там, після одного з концертів в Київському музичному інституті, зник В. Кабачок, а разом із ним і унікальна нотна бібліотека [5, с. 103]. Через багато років виявилося, що його арештували й вислали до Сибіру.

У м. Києві бандуристів розселили в келіях Києво-Печерської лаври [5]. З часом вони згадували: «І хоча платня бандуристів була не найгіршою, бо якщо робочий клас мусив задовольнятися 100–200 карбованцями на місяць, то бандурист діставав 300–350, а то навіть і 550 карбованців, а соліст міг витягнути аж на 700. Диригент же і понад 1000... Але витрати були головокружні. Черевики, наприклад, що за проклятого царського часу коштували три-п'ять карбованців, за щасливого радісного робітничо-селянського – споважніли на 250–300. Пальто – з 20–30 карбованців піднялося на висоту 700–1000, якщо можна було дістати взагалі. Цих предметів розкоші пролетарська держава не визнавала й перестала їх виробляти...» [5, с. 105]. Виплату заробітної плати затримували на декілька місяців, але інколи держава виявляла турботу. Наприклад, артистам якось видали «штани бурого кольору і навіть, для рівності, однакового розміру... так проявлялася сталінська «забота о человеке»» [5, с. 106].

Незважаючи на принизливе соціальне становище, любов до українського мистецтва спонукала бандуристів постійно вдосконалювати свої музично-виконавські навички. В 1935 р. капелу було вкотре реорганізовано та перейменовано на «Українську державну зразкову капелу» [6]. Умови та графік репетицій, концертні норми, зміст репертуару – все підлаштовувалося під реалії радянської дійсності [5]. В 1936 р., у числі кращих митців, колектив узяв участь у Декаді

українського мистецтва в м. Москві. Після успішного виступу в Кремлі, престиж капели суттєво піднявся [5]. Репертуар записували на вінілові платівки, шили нові сценічні костюми... Кількість виконавців збільшили від чотирнадцяти до п'ятдесяти, розширили географію гастрольних подорожей. Це був новий етап діяльності Зразкової капели бандуристів, який утратив свої ідейні основи й, по суті, змінив парадигму розвитку народного музичного мистецтва в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Роман Н. Формування музичної культури молоді в творчій і педагогічній діяльності Г. Хоткевича на Слобожанщині. Дис. на зд. наук. ст. канд. пед. наук, 13.00.01. – Харків, 2000. – 212 с.
2. Роман Н. Традиції та новаторство у професійній підготовці бандуристів Традиційна культура в умовах глобалізації: проблеми наслідування культурного коду нації. – Харків: П. Якубенко, 2006. – С. 206–209.
3. Роман Н. Роль ансамблів бандуристів у збереженні національної ідентичності на Слобожанщині: історичний аспект / Тарас Шевченко та кобзарство. – Львів, 2013. – С. 244–248.
4. Роман Н. Методика роботи з ансамблем народної пісні. – Харків, 2015. – 22 с.
5. Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи. – Детройт: Видання капели бандуристів імені Тараса Шевченка, 1976. – 467 с.
6. Яценко Л. Державна заслужена капела бандуристів Української РСР. – К.: Музична Україна, 1970. – 83 с.

Наукове видання

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ
ТА РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ**

Матеріали науково-практичної конференції

22–23 червня 2018 року

Відповідальна за випуск О. Г. Бугайченко

Редактори *Н. М. Роман, Л. П. Гобельовська*
Дизайн та верстка *Ю. Ф. Власова*
Дизайн обкладинки *М. І. Кравченко, Ю. Г. Кончицька*

Підписано до друку 02.10.2018 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура AdonisC. Ум. друк. арк. 27,09.
Наклад 300 прим. Зам. № ГЛ00-002750

Видавець і виготовлювач:
ТОВ «ДРУКАРНЯ МАДРИД»
61024, м. Харків, вул. Ольмінського, 11
Тел.: (057) 756-53-25
www.madrid.in.ua info@madrid.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4399 від 27.08.2012 року